

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Frode Jakobsen på talerstolen den 9. april på Rådhuspladsen.

NOCO

Nordisk Optisk Compagni A/S
NØRRE FARIMAGSGADE 3—5
KØBENHAVN K.

ENTREPRENØRFIRMAET

PERSOLIT

KØBENHAVN

WINKELHORN & CO.

Aktieselskab
Farvergade 16 — København K.

REPRODUKTIONSANSTALTEN POLYGRAFIA

Vesterbrogade 27 — Kbhvn. V.

A/S DANSK LYSKOPI

Sølvgade 10
KØBENHAVN K.

J. D. QVIST & KOMP. AKTS.

Snaregade 10 — København

L. A. LARSEN & SØN

Gas - vand - sanitet
Løngangstræde 21 — Kbhvn. K.

LARSEN & CHRISTIANSEN

Maskin- og værktøjsfabrik
Øster Voldgade 24 — Kbhvn. K.

KØBENHAVNS KLICHEFABRIK

Vimmelskafte 43 — Kbhvn. K.

KORNHANDEL A/S

St. Strandstræde 14 - Kbhvn. K.

CHARLES LEISNERS

BOGTRYKKERI A/S

Gl. Kongevej 15 — Kbhvn. V.

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

PROTEKTOR: HS. KGL. HØJHED PRINS AXEL

Fondens kontor: St. Kannikestræde 10, Kbh. K.

(kontortid: 10—15, undtagen lørdag).

Telf.: Om dagen Minerva 1336, om aftenen Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bo-siddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.

Næstformand: General Fl. B. Larsen, Kastellet, København Ø.

Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.

Leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Ordrup 5075.

Sekretær: Overlærer Johs. Fosmark, Slagelsegade 9, 2., København Ø.

Den øvrige bestyrelse:

Pastor Aage E. Damtoft, Vesterbro 76, Aalborg.

Bankfuldmægtig Olav Holst, Bengtassevej 6, Hellerup.

Seminarierektor, cand. mag. Paul Holt, Århus.

Landsretssagfører Otto Jespersen, Store Torv 16, Århus.

Arkitekt P. A. Johansen, Bernstoffs-lunds allé 80, Charlottenlund.

Oberst K. Kjeldsen, Odense.

Tandteknikermester Leo Kæraa, Banegårdspladsen, Århus.

Bibliotekar O. Leth, Johnstrupvej 8, Sorø.

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft, de Mezasvej 18, Århus.

Førstelærer P. E. Mahler, Nr. Søby, Fyn.

Læge Børge Næsted, Læssøgade 141, Odense.

Boghandler Otto W. Olesen, Rådhusstræde 2, Randers.

Kontorchef O. Olesen, Grønnegade 20, Herning.

Landsretssagfører H. Rambusch, Kongensgade 49, Esbjerg.

Pastor Poul Riis, Rosenvængets Sideallé 5, København Ø.

Dommer K. Thestrup, M. F., Herning.

Nummer 4
April 1961
16. årgang

Pigtraad

Redaktion:
Slagelsegade 9²
Telefon Øbro 8537
København Ø.

Danske koncentrationslejrfangers blad

*

Organ for Kammeraternes Hjælpefond

BLADET PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 15 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling: St. Kannikestræde 10, København K. (kontortid 10-15).
Minerva 1336.

Kontoret har lukket om lørdagen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Overlærer Johs. Fosmark. (Medlem af Dansk Fagpresseforening), Slagelsegade 9, 2. København Ø. Telefon: Øbro 8537 (træffes bedst 17,30-18,30).

FORRETNINGSFØRER FOR BLADET

Arkitekt Henning Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

A/S Folketidendes Bogtrykkeri,
Ringsted.

Aflleveret til postvæsenet den 24. april

INDHOLD:

	Side
Danmarks frihedsdag	55
9. april på Rådhuspladsen	56
Vejen går over grænselandet	57
En retssag, der skaber had?	57
Indstillingen til Tyskland i dag ...	58
Om at vinde troen tilbage	59
Samtaler med tyske nazister	63
Tak til formanden	
for Fællesudvalget	69
Dachau-klubben	69
Gestapofangerne	71
Dagbogsblade	71
Bøger	72

DANMARKS Frihedsdag

DEN 5. MAJ 1945

(skrevet befrielsesnatten)

Mel.: »Den danske sang«.

*Af alle tårne nu klokker kimer,
thi Danmark fejrer sin frihedsdag.
Forbi, forbi er vor trældoms timer,
nu vajer atter vort frie flag.
Mens hjertet banker, og øjet dugges,
og sangen bruser i Danmarks gård,
vi hilser flaget, som sagte vugges
i vårens brise, mens lærken slår.*

*Vor ret og frihed har tysken kuet,
men aldrig kued' han folkets sjæl.
Thi om han lokked', og om han trued',
vi blev dog danske alligevel!
Med tvang kan ingen os daner vinde.
Ej trives trælle på nordens grund.
Vil fremmed voldsmand vor frihed binde,
da vågner kæmpen ved Øresund.*

*Tyrannens hær fra de tyske vænge
med vold besatte vort hjemlands jord.
Ved grænsen segned' de danske drenge
i heltedøden for Danmark, vor mor.
Vort fædreland var i nød og fare;
vort folk var træl i sit eget hus;
vor drot var konge af Tysklands nåde,
og verden genlød af storkrigens brus.*

*Da tysken troede, vort folk var bundet,
begyndte Danmark sin frihedskamp.
Fra Vesterhav og til Øresundet
stred unge helte i røg og damp.
Så mange måtte i kampen bløde,
og sorgen fulgte i stridens spor —
Guds fred med alle, som faldt og døde
for Danmarks frihed, for Danmarks jord!*

*Så rejs dig, Danmark, lad takken stige
til Gud for frihedens gyldne skat.
Han nådigt skænked' vort folk og rige
en frihedsdag efter trældommens nat.
Og hil vor drot, som på kongeborgen
stod trofast vagt gennem kampens år!
Ja, hil kong Christian på festens morgen,
mens fredens bud over verden går!*

Knud Alsinger,
sognepræst, Sorø.

9. april på Rådhuspladsen

En tale med næb og klør

Frode Jakobsen: Den 9. april vil altid være et levende memento.

Den 9. april var i år en søndag. Man kunne derfor nok forud for dagen komme til at spekulere på, hvordan det nu ville gå med tilslutningen, for højtideligheden har jo på hverdage det store aktiv, der ligger i, at den holdes på et meget trafikeret sted, der altid vil sikre tilslutning.

Dagen oprandt med solskin og megen kulde og stor tilslutning.

De mange kom heller ikke til at fortryde, at de tog turen til Rådhuspladsen, for der blev holdt en tale med fynd og klem, med næb og klør.

Frode Jakobsens tale er stadig udsat for drøftelser. Vi skal derfor gengive den i sin helhed.

Den tidligere minister sagde:

Den 9. april er baggrunden.

Dagene er den 9. april, den 29. august, den 5. maj.

Den 9. april er ikke modstandsbevægelsens dag. Modstandsbevægelsen havde ikke del i den. Men den 9. april var baggrunden, årsagen, startpunktet.

Den 29. august er i høj grad frihedsbevægelsens dag — men i fællesskab med andre. De, der rådede, havde ikke tilstræbt den. Der var endda dem, der gjorde dette klart ved bagefter at slå fast, at vi kunne være blevet sparet for den dag —

hvis det ikke havde været for frihedsbevægelsens uansvarlighed.

Alligevel betød den 29. august et håndslag mellem frihedsbevægelsen og videre kredse, at en opslidende strid mellem en uofficiel og en officiel politik i det væsentlige blev overvundet.

Modsætninger er i den sidste tid gravet frem. Det var der ingen grund til. Det har været mig en glæde, at det ikke er fra frihedsbevægelsens side, det startede. Det har været en trist debat, især den måde, den har været ført på. At tingene blev sat på plads *historisk*, kan derimod kun være godt. I det lange løb kan man ikke leve på myter. Offentligheden ved i dag mere om de vanskeligheder, vi måtte slås med dengang, end for halvandet år siden.

Men den diskussion, der har stået på — og som forhåbentlig nu er forbi — har kun kunnet give de unge et forstemmende og forvrænget billede af Danmark under besættelsen.

Sandheden er jo, at den tid prægedes af et usædvanlig sammenhold i vort folk. Naturligvis var der gnidninger. Hvor kunne det være anderledes! Der var også interesse modsætninger mellem frihedsbevægelsen og politikerne. Det tjener til ingenting at hykle. Men hovedsagen er dog, at de interesse modsætninger ved fælles indsats blev *overvundet*, at Danmark derfor kunne møde friheden uden de sammenstød, som skæmmende befrielsen rundt om i Europa.

Dermed kommer jeg frem til den 4. maj.

Den 4.—5. maj er frihedsbevægelsens dag — den dag, da de underjordiske styrker myldrede frem. Den dag, da de i en dødsensfarlig overgangstid måtte påtage sig ansvaret for orden i Danmark.

Frihedsbevægelsens dage — politikernes dage? Javel! Sådan kan vi kalde dem — med nogen ret. Men når det kommer til stykket, så er det alligevel vores *allesammens* dage.

Der var nok en frihedsbevægelse med dens ledelse. Der var nok politiske partier, som sagde noget andet. Men vi er *eet* folk. Alt hvad vi har, har vi til fælles — det gode og det onde.

„Vi er alle under anklage“, som en har sagt, en, der netop både var frihedsbevægelsens mand og en stor parlamentarisk politiker. Vi har alle del i nederlaget den 9. april 1940, men vi har også alle del i det befriende brud af den 29. august — de, der pressede bruddet frem, og de, der så, at nu måtte de sige stop. Og vi har alle del i glæden over den 4. maj. Glæden over friheden — friheden til også i dag at have en anden mening.

„Alle under anklage“ — det kan betyde en forflygtigelse af ansvaret. Hvis alle har lige meget ansvar, betyder det ikke, at der i virkeligheden ingen er, der har et ansvar? Det er ikke det, det må betyde. Tværtimod. Det må betyde en udvidelse, en fordybelse af ansvaret. En holden ansvaret frem for hver enkelt af os.

Fejlen i Danmark var jo ikke forræderi. Der skal et sygt sind til for at tale om forræderi. Forrædernes skare kan vi se væk fra. Nej, fejlen var, at de, der styrede, ikke så, hvor det bar hen. Men var det ikke mere eller mindre vores *allesammens* fejl? Vi så ikke, hvad der var ved at ske rundt om i Europa. Ellers ville vi jo have *skreget* det ud. Vi forstod ikke den tid, vi levede i.

Den 9. april vil altid være et levende memento — om et folk, der lullede sig i søvn, om et folk, der fandt truslen så fantastisk, at det nægtede at tro den.

Glem aldrig den 9. april! Men tro ikke, at historien vil gentage sig. Så simpelt er det heller ikke. Farerne er andre i dag.

For en uge siden blev der holdt møde her på denne plads. Der var uden tvivl samlet mange mennesker med mange forskellige motiver. Min mening om den sag er, at *enten* demonstrerede de mennesker, der mødtes her 1. påskedag, mod den nuværende regerings NATO-politik — *eller* også var det noget pjat. Det er en ærlig sag at have en anden mening end den regering, der sidder.

Men man går da ikke fra Holbæk til København for at fortælle, at man mener nøjagtig det samme som så at sige alle andre i Danmark.

Jeg sagde, vi er eet folk. Så meget føler jeg tilhørsforholdet, samhørsforholdet, at jeg meget ville foretrække, at de folk demonstrerede mod den opfattelse, der er regeringens, og som også er min — fremfor at det, som vi stod overfor, skulle opløse sig i noget, der bare var pjat. Vi er eet folk. Jeg vil hellere se landsmænd brænde for en sag, som jeg mener er skrupforkert, end se dem opløses i pjat, se dem mangle deres meningers mod.

Det er en ny tid, vi står i. En tid med andre farer — ikke mindre, nej forfærdeligere. Lad os ikke opleve vort andet 9. april overfor dem.

Lad os ikke som den 9. april 1940 i fantasiløshed, i magelighed, i borerthed, stå uforberedte og lammede over for en ny tids trusler.

Lad os bare skrike truslen ud denne gang — *atomdøden*, der truer. Vi har delte meninger om, hvordan vi værger os mod atomtidens trusler, mod faren af i dag. Men lad os have en mening!

Lad os sætte os ind i problemerne. Det kræver tænken. Slagord hjælper ingenting. Lad os prøve at forstå den

ny forunderlige verden, vi står i — med dens farer, som er større end dengang, truslen var nazismens, og Danmark lukkede sine øjne for *den*.

Den 9. april, den 29. august, den 5. maj er *Danmarks* dage. Vi må bære dem sammen, alle vi, der er danske — glæden og skammen.

Og vi må allesammen sætte alle vore kræfter, al vor intelligens, alle vore følelser ind for at forhindre, at katastrofen endnu engang skal vælde ind over os og finde os uforberedte som den 9. april for 21 år siden.

Vejen til Tyskland går over grænselandet

Kritik af Dansk-tysk oplysningsudvalg

Vi omtalte i sidste nummer danselsen af det dansk-tyske oplysningsudvalg og udtrykte tilfredshed med nydannelsen og begrundede det i væsentlig grad med tillid til de mænd, der står i spidsen.

Sagen har siden været genstand for livlig drøftelse i en række blade. Det sønderjyske blad „Grænsen“ har fået fat i, at der ingen sønderjyder findes i udvalget, hvilket dog ikke er rigtigt. Noget andet er, at der måske burde være flere sønderjyder med i arbejdet.

Dagbladet „Dannevirke“ skriver således, at det er en fejl, at udvalget udelukkende består af modstandsfolk og fortsætter:

„Lad os dog for alt i verden blive fri for alt, der smager af farisæiskhed“, og fortsætter: „Der er et andet forhold ved udvalgets sammensætning, vi finder uheldigt. Der er kun een mand med fra Sønderjylland, en på alle måder udmærket repræsentant, men man burde have taget flere med, helst yngre, initiativrige folk. Vi er af den formening, at vejen mellem Danmark og Tyskland bør gå over grænselandet. Det er meget godt, at man fra København skaber forbindelser mellem frisisindede „gode tyskere“ og „gode danskere“, men alt det, der skrives og tales om fri-

sind, demokrati o. s. v., skal leves i Sønderjylland — Nordslesvig og Syd-slesvig.

Vi ønsker alt godt for udvalget, vi ønsker derunder, at det må have forståelse for Goethes ord i „Faust“:

Grau teurer Freund
ist alle Theorie
und grün allein des Lebens
goldner Baum.

Glem det ikke. I taler og artikler kan vi fra både dansk og tysk side forfægte frisind, vi kan rose det, der er godt, og vi kan dadle det, der er vrangt, men respekten for mennesket og menneskets ret er det afgørende

i grænselandet, hvor de to nationer lever side om side. Vi er inde i en brobygningstid, den skal fortsættes, men ikke kunstigt forceres“.

Skal forslaget om at få flere sønderjyder med, bygge på, at man så fik en gruppe mennesker, der er enige i det dansk-tyske spørgsmål, er der grund til at tilføje, at der i Sønderjylland findes lige så mange forskellige meninger om dette spørgsmål, som i det øvrige land.

Noget andet er, at indsigtfulde sønderjyder gennemgående har en større baggrund for at tale med om sagen end de fleste andre.

Det nævnte forhold vejes dog i vid udstrækning op ved, at arbejdsudvalget jo netop repræsenterer folk, der både er modstandsfolk og velorienterede i grænselandets forhold.

F—k.

En retssag - vil den skabe had?

— Denne Eichmann-sag er nu ret uheldig. Den ripper op i alt det gamle, og den skaber et fornyet had til tyskerne, som er ret uheldigt . . .

Når disse ord har gjort et ret stærkt indtryk på mig, skyldes det, at de blev udtalt af en mand, der selv havde været modstandsmand og selv havde prøvet, hvordan det er at være gæst hos tysk Gestapo.

Bemærkningen gentages atter og atter af mange andre samtidig med,

at folk udpensler den straf, de finder, Eichmann bør få.

Ser man ganske realistisk på sagen, er der et punkt, man standser ved, nemlig, at der er tale om en retssag, og en retssag bør selvfølgelig gå sin gang med al hensyntagen til forsvaret af den anklagede.

Det er jo ikke Israels fejl, at den anklagede tog falsk navn og holdt sig skjult i et land, der ligger langt borte fra alfarvej. Havde han været

en mand af en vis kvalitet, var han mødt frem for en domstol allerede lige efter 1945 og havde taget sin dom — men sådan var Eichmann altså ikke.

Skal vi have et fornuftigt forhold til Tyskland, og det skal vi, må det kunne tåle en proces, ligegyldigt af hvilken art.

„Den gamle“, som Adenauer jo kaldes blandt bladfolk, har naturligvis været ked af sagen, og det er letforståeligt, at man i Bonn er ængstelig for den atmosfære, sagen kan omgive det nye Tyskland med i for søget på at skabe forbindelser til alle lande. Når „Den gamle“ udtaler, at langt de fleste i Tyskland tog afstand fra jødeforfølgelserne, bygger han antagelig på omgangstonen i de kredse, hvor han selv færdedes, et

katolsk milieu, der i denne sag havde et klart antinazistisk standpunkt.

Men spørger man, om menigmand i Hitler-tiden tog afstand fra jødeforfølgelserne, må man desværre svare nej. Man var sejrserust. Man var i ekstase. Den brede befolkning glemte at tage afstand, og hvad værre var: De mange holdt med den hårde kerne, når det gjaldt at udelukke jøderne fra de rettigheder, der var rådende for alle andre borgere i landet.

Det er jo bl. a. dette forhold, der gør det så svært at holde af de mange tyskere. De viste sig som slavesjæle, og de nye folk i Bonn må forstå, at der vil gå en årrække, før tilliden til de mange tyskere er genoprettet.

Johs. Fosmark.

len i bedømmelse er således tilsyneladende et generations-spørgsmål, d. v. s. et spørgsmål om personlige erfaringer.

I nedenstående oversigt er svarene opdelt efter politisk tilhørighed til de fem største partier ved folketingsvalget i 1960:

	Ved			Ialt
	Ja	Nej	ikke	
	%	%	%	%
Socialdemokrater	59	25	16	100
Radikale	60	20	20	100
Konservative	60	21	19	100
Venstre	71	18	11	100
Soc. Folkeparti ...	47	45	8	100

Et temmelig markant standpunkt indtager Socialistisk Folkepartis vælgere, hvor praktisk talt lige mange svarer „ja“ og „nej“ mod henholdsvis 75 % og 25 % i hele befolkningen. På den modsatte fløj står Venstres vælgere med den relativt stærkeste „good-will“ over for Tyskland i dag.

Til belysning af årsagerne til manglende ligestilling har instituttet bedt dem, der svarede „nej“, om en begrundelse for deres bedømmelse. Dette viste følgende:

	%
Tysk militarisme parret med frygt for tysk genrejning	44
Tyskernes ondskab parret med deres diktatoriske fortid	25
Kan personlig ikke lide tyskere	9
Andet	12
Ved ikke	10
Ialt	100

Uviljen mod Tyskland skyldes åbenbart mest tilid til tyskernes natur og karakter parret med frygt for Tysklands evne til genrejning af dets økonomiske og militære styrke. 10 % kunne ingen begrundelse give, og 12 % afgav andre begrundelser end de anførte, hvorunder bl. a. følgende blev nævnt:

Jødeforfølgelserne - afnazifiseringen (for mange nazister på toppen) - mentaliteten - England en bedre kunde - betaler ikke deres krigsgæld - politisk umodent.

Anne Franks dagbog som flidspræmie.

Ved afslutningen for den kommunale ungdomsskole i Sæby uddeltes „Anne Franks dagbog“ som præmie til de flittigste elever.

Tysklands goodwill i Danmark i dag

Flertallet ønsker at se bort fra den anden verdenskrigs Tyskland

For at belyse, hvorledes den voksne danske befolkning bedømmer dagens Tyskland, for så vidt angår dets nazistiske fortid, har Gallup Institutet ifølge Berlingske Tidende stillet et repræsentativt udsnit af befolkningen spørgsmålet:

„Det er nu 15 år siden den anden verdenskrig sluttede. Mener De, at det vil være rimeligt nu at se bort fra Tysklands rolle i krigen og betragte Tyskland på lige fod med andre nationer som f. eks. England og Frankrig?“

Svaret blev følgende:

	%
Ja	61
Nej	20
Ved ikke	19
Ialt	100

Befolkningen anskuer således efterkrigstidens Tyskland med dets fortid med et vist mål af largesse, idet kun hver femte (20 %) direkte giver udtryk for uvilje mod at anerkende Tyskland på lige fod med lande som England og Frankrig. Knap to trediedele (61 %) er positivt ind-

stillet, medens 19 % ikke kan opgøre deres indtryk.

Da erindringer om den anden verdenskrigs hændelser nok kan have indflydelse på vurderingen, er svarene fordelt efter de adspurgtes alder:

	Ved			
	Ja	Nej	ikke	Ialt
	%	%	%	%
15—17 år	57	7	36	100
18—24 år	70	12	18	100
25—30 år	69	21	10	100
31—40 år	65	19	16	100
41—50 år	58	23	19	100
51—60 år	56	27	17	100
61 år el. derover	55	20	25	100

Umiddelbart aftager „good-will“-procenten med stigende alder, det vil formentlig sige med klarere erindring om den tyske besættelse. Procenten af „ved ikke“-svar varierer temmelig stærkt mellem aldersgrupperne. Man kan derfor indskrænke sig til kun at betragte dem, der svarer enten „ja“ eller „nej“. Derefter er billedet noget klarere, idet de to yngste aldersgrupper, der ikke kan have nogen erindring om krigen ud fra personlige oplevelser er relativt „dobbelte“ så positivt indstillede over for Tyskland som de ældre. Forskel-

OM AT VINDE TROEN TILBAGE

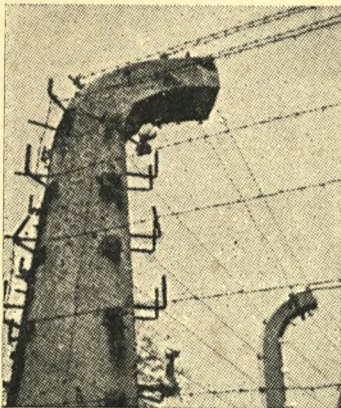
Nedenstående artikel er hentet fra det bind dokumenter og beretninger, der udkom sidste år på foranledning af Lagergemeinschaft Neuengamme i anledning af 15-årsmindet for Neuengammes evakuering. Bogen hedder „So ging es zu Ende“ og vil kunne rekvireres gennem den danske Neuengammekomité og Fællesudvalget.

Forfatteren, Sergiusz Jaskiewicz (Sasja), huskes af en del kammerater fra Neuengamme, endnu flere husker ham fra hans foredrag i Admiral Gjeddes Gård den 23. september sidste år, kort før han vendte hjem efter at være blevet helbredt på Skørping sanatorium for den tb, han lagde grunden til under sit lange fangenskab. Han virker i dag som journalist i sin fødeby Lodz i Polen og er formand for Neuengammekomitéen i denne by.

15. september 1959 ved midnat passerede vort hurtigtog Berlin-Oranienburg. Her lå engang koncentrationslejren Sachsenhausen, hvor den centrale ledelse af alle Hitlers koncentrations- og dødslejre var stationeret.

Samme nat ved samme tid, men 19 år før, stod jeg med tusinder andre »hæftlinge« fra hele Europa til appel på pladsen i Sachsenhausen. Vi havde straffekcersits. »Es ist ein langer, langer Weg aus der Ferne in die schöne Heimat«, sang vi. For mig var den lange vej gået gennem Gestapos fængsler i mit besatte Polen til Berlin, Alexanderplatz og tugthuset Moabit, og nu til slut — KZ-Sachsenhausen. Endnu et år forinden var jeg med i kampen og havde håb — og tro. De sidste bomber fældedes over Warschau. Den 15. september i hint år var der endnu levnet vor hovedstad 12 dage, 12 dages modstand. Men vi vidste allerede, at det hele var ingen nytte til.

I disse septemberdage 1939 blev jeg og mange landsmænd berøvet alt: Fædreland, hjem, vore fædre, vor ungdom.

Vi troede, at menneskerettighederne respekteredes også i krigstid.

Men der var da værdier, hvis gyldighed måtte bestå, troede vi: mennesket selv, menneskeligheden — og menneskerettighederne, som jo var garanteret ved international konvention og også gjaldt i krigstid.

Hvormeget ville ikke have været lettere at bære i de krigsår, der fulgte, om vi i det mindste havde fået lov at beholde denne tro. Men i en tysk koncentrationslejr kan troen på mennesket og dets værdighed højst få lov at vise sig i drømme. Her gives ikke mere tro eller håb. Ingen medlidenhed, hjælp, trøst, intet menneskeligt hjerte. Her begynder kampen for det nøgne liv. — I Sachsenhausen for tyve år siden.

Jeg mødte et menneske.

Og dog mødte jeg et menneske i koncentrationslejren. Det var en tysker, der hed Robert Bring.

Jeg var blevet gennempryglet og hængt på pælen efter ordre fra Sorge (»Jerngustav«), og Bugdalla, Sachsenhausens to værste bødler. Om aftenen skulle jeg overføres til blok 65, straffeblokken, hvor kriminalforbryderen Krankemann var blokældste. Skønt selv fange havde han gjort sig til SS-mændenes medhjælper og medskyldige. På et vink af d'hrr. Sorge og Bugdalla påtog han sig at dræbe fanger, som han kvalte i deres søvn om natten. Nu var turen kommet til mig. »Her har De fyren, nr. 31883, og sørg så for at jeg ikke får ham at se mere!«, sagde Bugdalla, og Krankemanns svar indskrænkede sig til et grin. For mig var det også nok. Det var mit fangenummer, der var tale om.

Der stod jeg og blødte ved døren til

Organisation Totenkopf.

»Isoleringsbarakken«. SS-manden var langt om længe gået. Jeg følte mig svimmel. I tankerne sagde jeg farvel til mine kære og til pigen, som havde lovet at vente på mig . . .

»Op med hovedet, mand! Dig sker det ikke med. Prøv at forstå det, og lær så at hjælpe de andre!« Med eet gik det op for mig, at det var mig disse ord var rettet til. Et menneske gik forbi mig og videre ind i den store lejr.

Hen på aftenen i Krankemanns blok blev jeg pludselig afhentet af den østrigske lejrkurér — Bubi, som vi kaldte ham — og ført til appelpladsen. Her blev jeg stukket ind i en marschkolonne. Det var en transport til Neuengamme. — Og når du er kommet derhen, hvor du skal, så meld dig til de gamle politiske fanger, giv dem besked om dig selv og hils dem fra mig — jeg hedder Robert Bring — glem det ikke!« Med denne hilsen fra en tysk medfange, jeg ikke kendte, forlod jeg i den tidlige morgen Sachsenhausen. Det var en kold novemberdag 1940. Dengang forstod jeg endnu meget lidt. Hvad var meningen med alt dette her? Eet stod fast: Jeg var sluppet ud af kløerne på »Jerngustav«, Bugdalla og Krankemann.

Der var altså dog nogen eller noget, som var kommet mig til hjælp, da det gjaldt mit liv. »Op med hovedet! — Dig sker det ikke med — og lær så at hjælpe de andre!« — disse ord har lydt for mine ører lige siden. Med denne parole kom jeg til KZ Hamburg-Neuengamme. Og fra da af var jeg nr. 2515.

To magter stod overfor hinanden.

Da et år var gået, vidste jeg bedre besked. Indenfor lejren stod to magter i kamp mod hinanden. Den ene var SS. Denne magt disponerede over alle de

Nydalon A/S

KØBMAGERGADE 22
KØBENHAVN K.

Valentin Aage Møller & Co.

DRON. TVÆRGADE 5
KØBENHAVN K.

JULIUS WEINBERGER

Løngangstræde 25 — Kbhvn. K.

H. C. MØLLER

Ved Stranden 14 — Kbhvn. K.

NIELSEN & LAURITSEN

Statsaut. skibsmæglere
Kvæsthusgade 6 — Kbhvn. K.

GUSTAV NIELSEN

Aktieselskab
Baadsmannsstræde 3 — Kbh. K.

ASLAK NØRGAARD

Amaliegade 16 — Kbhvn. K.

MOSES METZ & CO.

P. Skramsgade 7 — Kbhvn. K.

Damme Kro

„HOS KRØLLE“

CARL W. PETERSEN

PR. ASKEBY - TLF. STEGE 7011

KØBENHAVNS TØMMERLAUG

SCANDINAVIAN PHOENIX A/S

ved B. MØRCH
VESTERBROGADE 65 — KØBENHAVN V.
VÆRKTØJSMASKINER

ISOCRYL

E. TRAUOGOTT OLLSEN
ROSKILDE

„Electra“

ROSKILDE

Reidl's Foto

ALGADE 27 — ROSKILDE

H. P. NIELSEN

Isenkram
Roskilde

WANDEL-PETERSEN A/S
ROSKILDE

POLYFOTO

Algade 68 — Vordingborg

Grindsted

Andelsmejeri

WILLERUP BOGHANDEL

Vordingborg

**HOLBECKS
FAJANCEFORRETNING
AKTIESELSKAB**

Odense

A/S Give & Omegns

**HANDELS- OG
LANDBRUGSBANKEN
I GIVE**

Svineslagteri

kampmidler, der kunne gavne sagen — massemordets sag. Den anden magt var tusinder af svage, værgeløse kz-fanger, hvis liv eller død var underkastet enhver SS-førers, hver enkelt SS-mands for-godtbefindende. Og dog var det gang på gang gørligt at bjerge menneskeliv og beskytte så en, så en anden mod SS-mændenes ubegrænsede magt.

I det drøje år 40—41 måtte mangt og meget forsøges i Neuengamme, førend en passiv modstand var organiseret og en aktiv modstand kunne sættes ind. Der måtte udkæmpes en hård, ja blodig, indbyrdes kamp mellem de kriminelle og de politiske elementer i lejren. Her gaves ingen pardon. Krigens love er hårde, men et kz-samfunds uskrevne love i den totale krigs år var endnu hårdere. I løbet af vinteren lykkedes det de politiske fanger at overvinde og fortrænge de kriminelle. SS havde en tid lang forholdt sig passiv, og dette pusterum udnyttede de tyske politiske fanger til at sætte sig i besiddelse af de funktioner og positioner i lejrens forvaltning, der var overladt til fangerne selv at varetage. Og disse positioner blev holdt, til det hele var forbi.

Indtil da havde de tyske kammerater stået næsten alene i den modstand mod fascismen, som de havde vedligeholdt siden 1933. Nu i 1941 udvidedes kredsen af medkæmpere. I bekæmpelsen af plettyfus-epidemien var der mange, der for første gang fandt sammen: tyske, polske, franske og tjekiske læger og samaritter og deres mange frivillige hjælpere.

Der etableredes illegale kontakter udenfor lejren. Her ydede polske civilarbejdere god støtte, men lige så tit lykkedes det at finde hjælp og tilflugt hos tyske civile. En så farlig ting som medicinalvarer blev skaffet fra Røde Kors, skønt det var forbudt under dødsstraf.

Det var tyske kammerater, der stod i spidsen for modstandsbevægelsen i Neuengamme. Mange lever endnu, andre — som Walter Block — mistede livet i befrielsesdagene. Deres minde bør holdes i ære.

1941 var man altså nået så vidt, at den organiserede modstandsbevægelse i lejren kunne brede sig til lejrens andre nationer.

Som berettet foran havde også jeg et år igennem fået hjælp af »nogen«. Nu var jeg klar til at give en hånd med. Jeg blev kontaktmand til den polske nationale gruppe. Mange af os organiserede en kreds omkring sig. Nu var det ikke mere kun SS, der udstrakte sin magt i lejren fra øverst til nederst; også fangerne modstand var forgrenet i alle led. På lejrens kontor (»Schreibstube«) lavede fanger, der fungerede som kontorer, falske navnelister til brug i nødstilfælde ved transporter og arbejdskommandoer. På denne måde var man i stand til at skåne de mest svækkede og syge kammerater. Det skete ofte, at sanitetsfolkene meldte dødsdømte kamme-

rater »døde« og udstyrede dem med fangenumre, der havde tilhørt faktisk afdøde kammerater. Kontoristerne i den politiske »Abteilung« påtog sig i sådanne tilfælde at tilintetgøre Gestapos hemmelige dokumenter om vedkommende, inden de faldt i hænderne på SS-ledelsen. Derved reddede mange nyankomne fanger livet. Andre farlige papirer blev fundet frem og tilintetgjort af østrigeren Nagel i »Effektenkammer«. Den såkaldte »bombsøgerkommando« (Hamborgkommandoen) vendte hver aften hjem til lejren med levnedsmidler, der »organiseredes« i ruinerne af bombe-rante kvarterer. Disse levnedsmidler fordeltes illegalt om natten blandt fanger, som ikke kunne få nogen hjælp fra hjemlandet — altså først og fremmest russerne.

Vore radioteknikere og elektrikere etablerede forbindelse med omverdenen. Over vore kontaktfolk gik illegal post og information om tilstandene i lejren ud i verden.

I 1944 var der endog arbejdskommandoer, der skaffede kontakt til de allierede — dog herom en anden gang. Penge, der blev fundet i Hamborgs udbombede huse, smugledes ind i lejren og fordeltes blandt dem, der ikke havde noget at købe for i lejrens »kantine«. Selvom der kun var »gemysesalat« at få, gav det dog let lidt at mætte sig på. Kammeraterne i brevcensuren udleverede den af SS beslaglagte post ad bagdøren. Skrædderne fremstillede varmt tøj, som overlodes til dem, der havde udendørs arbejde. — Der kunne anføres mange andre eksempler.

Den største triumf for modstandsgruppen i Neuengamme var det vel, da de i 1943 var blevet så stærke, at de var i stand til at sætte hver eneste af de fanger, der var gået i SS's og Gestapos sold og blevet stikkere og stemningsberettere — ud af spillet. Deres almægtige SS-chefers protektion hjalp dem ikke. Men på vor side lykkedes det at afværge fuldbyrdelsen af adskillige af de domme, der fældedes af SS. Jeg er selv blevet reddet fire gange fra den visse død, og jeg har kammerater fra mange nationer at takke derfor. Røde Kors-parolen: Hjælp andre og du skal selv få hjælp gjaldt overalt blandt os. Således gen-vandt vi troen på mennesket og menneskeligheden midt i den anden verdenskrigs værste tid.

I 1944 kom danske fanger til lejren, en del norske og nogle få svenske. De fleste fik de røde mærker som »politiske«. De holdtes strengt isoleret. Al kontakt var strengt forbudt. Dog, fællesfølelsen mellem fangerne overvandt hurtigt isolationen.

Jeg var 10 måneder i straffekom-pagniet.

Og de danske og norske fanger optog forbindelsen i den rette ånd. De gav af deres pakker og deres lejrportioner, bl. a.

Neuengamme. Det elektriske hegn, vagttårne med maskingeværer og grøfter holdt 11.000 fanger i skak.

for at støtte fangerne i straffekom-pagniet, som de jo slet ikke kendte. Det kan jeg ikke bekræfte, eftersom jeg var 10 måneder i straffekom-pagniet og sikkert ikke havde formået at overleve, dersom jeg ikke havde fået del i denne hjælp. Jeg har prøvet prygl, »pælen«, arrest i bunkeren og andre former for mishandling i kz-lejren, men ingen polsk, tysk, dansk eller anden medfange er af mig blevet draget ind i sager, hvor SS var kommet vor organisation på sporet. Takket være sine stikkere kunne SS af og til få held til at lamme vore grupper, men de kunne aldrig knuse vor organisation.

Jeg røg i straffekom-pagni og gik alligevel ikke til grunde, fordi jeg stod under beskyttelse af vort internationale kammeratskab. En dansk medfange sendte mig sin Røde Kors pakke, skønt det var forbudt at yde os fra Polen og Rusland den hjælp. Og jeg takker den dag i dag den ukendte danske kammerat, der hjalp mig.

Men vigtigere end denne gave var det påny at få troen på mennesket og den menneskelige solidaritet bekræftet. En dansk kammerats handle måde beviste, at jeg havde ret i min handle måde. For det er ret og rigtigt at tage del i gensidig hjælp og vise solidaritet — at holde den nationale ære og værdighed i hævd, at vise menneskelighed mod ethvert menneske uanset race, nationalitet og religion. Sådan vinder man troen tilbage.

(Oversat af arkitekt Hemm. Theisen.)

**HAMMERUM HERREDS SPARE- OG LÅNEKASSE
HERNING**

IKAST KOMMUNE

FOLKEBANKEN
for Herning og Omegn
AKTIESELSKAB

Niels Mikkelsens
Trikotagefabrik A/S
IKAST

Th. Hedegaard
IKAST TRÆLAST- OG
STØBEGODSHANDEL

Poul Krøjgaard
Trikotagefabrik A/S
HERNING

Svend E. Nielsen
Trikotagefabrik
IKAST

Hans Larsen
VESTERGADE 1 — IKAST

K. E. Linneberg
IKAST

H. F. Dragter
er dejlige træningsdragter
H. F. SPORT FABRIKATION
IKAST

H. Chr. Larsen
TRIKOTAGEFABRIK
IKAST

Hammerum Herreds
Spare- og lånekasse
IKAST AFD.

TOBIAS NIELSEN
Trikotagefabrik
Isenvad pr. Ikast

GEORG THYGESEN
TRICOTAGEGAARDEN
Ikast

TEKSTILARBEJDERNES
FAGFORENING
Ikast

NIELS HAGELSKJÆR
MASKINSNEDKERI
Nørregade — Ikast

P. Viftrup Jespersen
STATSAUT. INSTALLATØR
VIDEBÆK

AULUM SPAREKASSE

AULUM
HANDELS- OG
LANDBRUGSBANK

AULUM BOGHANDEL
E. Lauridsen

ØRREGÅRD MØBLER
Kibæk

VIDEBÆK MASKINFABRIK
CHR. HANSEN & SØN
Nørregade 25 — Videbæk

A. FLENSBORGS
MASKINFORRETNING A/S
Søndergade 12 — Videbæk

P. ØSTERGAARD NIELSEN
Videbæk

Dengang og nu:

Samtaler med tyske nazister, opportuniste og omvendte

Redaktør *Hans Rütting* giver en skildring af en gruppe tyskere, der var glade for vandrebevægelsen. Vi hører om deres reaktioner overfor den nye nazisme og deres synspunkter og tilværelse efter 1945.

I. DEN GANG

1. Nazismen vinder frem.

De hed Emil og Max Fakler, og de havde en lille smedie ude på landet ikke langt fra Berlin. Vi unge vandrefugle fra storbyen kom der tit i mellemkrigs-årene for at foranstalte hjemstavnsaftener med landsbyens folk: Der blev sunget og leget; vi medbragte marionetteater og et helt orkester til folkedans. Og brødrene Fakler var de mest ivrige til at få os derud — de var formænd i mange foreninger og syntes om vort arbejde, ikke mindst fordi de fleste af os var studenter, der tilsyneladende ikke kendte til standsforskelle: Her mødtes bønder og overklasse-ungdommen fra byen til muntre fester på den landlige kro. Men den, der syntes mest begejstret for vandrefuglene, var præstens sorthårede datter, der på en prik lignede en fransk pige — klart at hun var afholdt både blandt landsbyens og Berlins unge; et „bindeled“ som nogle onde tunger kaldte hende.

Det var i de hektiske år kort før, Hitler kom til magten, at vi tabte hinanden lidt af syne — men en weekend besøgte jeg smedien igen. Udadtil var der ikke sket nogen forandring. Vi talte som før; men der var en lille undertone i alt, hvad der blev sagt, som fik ordene til at miste deres vægt. Hele tiden havde vi vel fornemmelse af, at vi smuttede udenom det egentlige, som dengang var samtaleemne: Hvordan har Du det med nazismen? Vi agerede den gode, gamle tid — men skyggen fra uvejret hang over os.

Så skete der noget mærkeligt. En skoleven og medlem af vor kreds hentede mig sent om aftenen fra gården — konversationen blussede endnu engang op, men døde omsider hen, da også den nyankomne ikke syntes særlig villig til at diskutere politik. Vi tog afsked — og,

som det er skik, vendte vi os ved porten endnu engang om mod stuehuset, hvor smeden stod på trappen bag gelænderet: de stod ret, som forstenede statuer, og holdt den højre arm strakt i vejret. Jeg vinkede tilbage, lidt forvirret, Lackner, min ven, gjorde en usikker bevægelse, der kunne tydes som et mislykket tilløb til Hitler-hilsenen.

2. De unge glider over.

Nogle måneder senere marcherede SA igennem Brandenburger Tor — et fakkeltog, der varede i flere timer, forbi Hindenburgs palæ. Jeg sad hjemme med influenza, lidt utilpas, lidt ugidelig — i hin stemning, der kan gribe os i situationer, der synes håbløse. Der var sket onde ting i vor vandrefuglekreds. Det var kommet til hårde politiske diskussioner, hvor deltagerne havde kastet masken.

Erwin og Beckmann bekendte sig til kommunismen, Fleischmann var gået ind i arbejdstjenesten, „Riga“ roste Hitler i høje toner, flertallet med min fætter Erik i spidsen holdt sig afventende.

Ved midnatstid ringede det på døren. Jeg hørte min moders forundrede røst, min faders latter. En råbte: „Heil Hitler!“, og jeg troede, det var for spøg — for det var Lackners stemme. Så trådte han ind — i fuld krigsmaling med hagekors og brun skjorte fulgt af Heinz Kanz, en ung katolik, der indtil for kort tid siden af religiøse grunde havde nægtet nazismen følgeskab; nu var han iklædt samme uniform.

De talte i munden på hinanden, de var ophidsede, med blanke øjne, beruset af at have været vidne til en „ægte“ folkebevægelse. „Vi må give ham chancen“, sagde Lackner, og Heinz nikkede bifaldende. „Resten skal værnemagten nok klare. Han er bare en topfigur! Det væsentlige er ‚bevægelsen‘!“

3. Opportuniste, kommunister, nazister.

Kort tid efter blev alle ungdomsgrupper ensrettet, og dersom de ikke ville make ret, simpelthen forbudt. Vi holdt et sidste legalt møde, hvor et flertal, iblandt dem endda nazisterne, besluttede at fortsætte med hemmelige møder. Efter denne sammenkomst blev to af de unge tilbage; de ønskede at tale med mig. „Jeg kan desværre ikke mere deltage“, sagde Beckmann. „Spørg mig ikke hvorfor, men jeg kan ikke.“ „Er det jeres kommunistiske Rødfrontkæmperorganisation, der forbyder det?“ „Nej“ — svarede han — „når du nu spørger, jeg er gået over til SS. Jeg har taget fejl — dengang.“ Den anden, Stange, sagde ganske kort: „Jeg er også SS-mand. Jeg har aldrig hørt til hos jer. I behøver ikke at frygte noget fra os — men når nogen spørger: jeg har aldrig kendt dig, og du mig heller ikke.“ Erwin, den anden kommunist, forsvandt et år i kz-lejren Sachsenhausen. Riga, en falleret student fra Baltikum, prøvede at få flere af de unge overtalt til at gå ind i hitlerorganisationer.

Min fætter Erik viste sig pludselig i arbejdstjenesteuniform; det var ved hans faders begravelse. Da kisten sænkede, og alle de pårørende stod tavse i en sidste hilsen til den afdøde, der hele sit liv igennem havde været en trofast socialdemokrat, blev stilheden pludselig brudt ved et smæld: sønnen, der var mødt op i uniform, smækkede hælene sammen, stod ret ved kisten og hilste den afdøde marxistiske fader med løftet arm!

Min chef på folkebiblioteket, hvor jeg dengang var ansat, hentede mig ind på sit kontor til en fortrolig samtale. „De må tage stilling“, formanede han. „Det gælder for eller imod Hitler. Jeg vil ikke advare, men dog retlede Dem! De opfatter nationalsocialismen og vor førers personlighed helt galt. Han gennemfører jo netop det, De som vandrefugl altid har kæmpet for: alle tyske samles i et stort folkehjem! Den folke-

HERNING HANDELS- OG LANDBRUGSBANK

AKTIESELSKAB

Møller Jensen

HERNING

JYDSK GRUNDEJER-KREDITFORENING
HERNING

HERNING HEDE- & DISCONTOBANK
AKTIESELSKAB

Midtjyds Brødfabrik

v/ Marius Iversen

HERNING

CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
HERNING

EGON JENSEN
KORSØRVEJ 2 — HERNING

Edvard Bendtsen

AUT. VOLVO-FORHANDLER

HERNING

MIDTJYDSK MASKINFABRIK I/S
VIBORGVEJ — HERNING

NIELAND TRIKOTAGEFABRIK
FYNSGADE 70 — HERNING

N. C. Jensens eftf.

UHRMAGER & GULDSEDMED

BREDGADE 7 — HERNING

A. BOLL MASKINFABRIK A/S
HERNING

HERNING SVINESLAGTERI

Dalgaard

HERNING

EIBI
Kjoler & modestrik
Herning

**TJØRRING STRØMPE-
OG TRICOTAGEFABRIK A/S**
Tjørring pr. Herning

ASTRID JØRGENSEN
Specialforretning for
bandager og sygeplejeartikler
Herning

PAGHS BOGTRYKKERI
Mindegade — Herning

J. KJÆR HANSEN
Købmand
Tjørring pr. Herning

M. SVENDSEN & CO.

Herning

**A/S SANDER HANSENS
TRÆLASTHANDEL**
Fredensgade 2 — Herning

**JENS KRØJGAARDS
TRICOTAGEFABRIK A/S**
Herning

HERNING KLÆDEFABRIK A/S

lige kultur fremmes, folkedans, folkemusik, folkeskik; alle jeres romantiske drømme opfyldes af denne bevægelse. Og den har jo også filosofisk ballast — nej, ikke Rosenberg — men læs Ludwig Klages, han er Hitlers hoffilosof!“

Han vidste godt, hvad der dengang, i hine sværmeriske ungdoms- og rejse-dage, kunne gøre indtryk på mig. Men jeg var forhærdet. Til Lackners fortør-nelse sluttede jeg intimt venskab med Erwin Laske, såsnart han, et vrage, men dog uforandret i sindelaget, kom ud af kz-lejren. „Mohr, din chef har ret,“ sagde den unge bibliotekar Sshneider til mig, „jeg har indmeldt mig i partiet! Vi må gennemsyre nazismen med vor ånd, ellers løber de os omkuld!“ Og det samme gjorde Vollmer, en gul spejderfører, jeg mødte i SS-uniform: „Du stiller dig udenfor?“ ynkede han mig. „Jo, du har jo altid været en særting! Spej-dernes tid er forbi — du tjener en anti-kveret livsopfattelse. Vor opgave har været at jævne vejen til nationalsocialis-men; vor uselviske vej. Og vi gjorde det uden at vide, at vi bare var forlø-bere til noget større!“

Lackner forsvandt fra kredsens hem-melige møder; han forberedte sig til embedseksamen og ville ikke brænde fingrene, selvom han, jo længere des mere, sympatiserede med alle, der viste det mod, han selv ikke ejede — nemlig at sige Hitler imod.

Riga forsvandt; der ymtes noget om, at han var kommet ind i en SS-propagandaafdeling — og de, der blev tilbage, var efterhånden godt siet fra, så man kunne stole på dem. Ud af en harmløs vandrefuglekreds var der blevet en modstandsgruppe, der fik kontakt med andre hemmelige organisationer i Berlin.

II. GENSYNET.

1. „Vi kan igen“.

Over femogtyve år er gået siden! De mennesker, der dengang var atten, tyve eller gamle, er nu omkring de femogfyrre eller halvtreds, i deres manddoms bedste alder, dersom krigen ikke har udslettet dem.

I ny og næ har jeg hørt fra den ene eller den anden. Der kom en korthilsen, så et enkelt besøg og endelig et gensyn på rad og række, som jeg selv iværksat-te. Jeg ville se dem igen, før dødens høst var blevet for stor — mindre af

længsel end af nysgerrighed efter: hvor-dan tænker de idag? Hvordan løber de fra deres fortid? For det gør de da, det har vi hørt så meget om — men mere spændende og mere oplysende er det, når det drejer sig om ens egne gamle venner.

Den første, jeg mødte, var katolikken Heinz Kanz — det var en kold vinter-dag 1945 i Flensborg. Jeg havde siddet tre år i fængslet Plötzensee med højfor-ræder. Russerne befriede os — og jeg var nu på vej hjem til Danmark. „Hal-lo, er det ikke . . .?“ Foran mig stod en ranglet, kæmpestor herre.

Vi missede til hinanden, vore øjne famlede rundt i den andens ansigtstræk, vore tanker i erindringerne. Vi gik ind i hans lille butik. Han var flygtning, men allerede ovenpå igen. Sammen med nogle kammerater fra værnemagten var han begyndt en lille høkerforretning. De spyede gift og galde mod amerikanerne, russerne, englænderne — og så spurgte de endelig: „Og De — hvor har De været?“ „Gestapos kælder, Prinz Al-brechtstrasse, Plötzensee . . .“ Jo, der var sket et eller andet, der ikke bur-de være sket. „Bare vor fører havde vidst det,“ sagde de — „men det var jo lavere organer, der holdt ham i uvi-denhed.“

Ti år senere så jeg Heinz igen. Hans forretning var nu stor og flot. „Jo, Hit-ler har bedraget os. Men englænderne er ikke en døjt bedre. Det er jo dem, der opfandt kz-lejrene i boerkrigen. Og russerne . . . det behøver vi vel ikke at tale om.“ Katolik — det var han selv-følgelig ikke mere. Det var det eneste rigtige, Hitler gjorde: kampen mod kir-ken. Idag støttede han Adenauer: „Han er en udmærket „fører“, bare bortset fra hans katolicisme.“ „Stakkels Danmark, hvor du må leve,“ mente han, „landet, hvor en bil koster 10.000 mark. Jo, vi har overvundet jer igen. Vi kan!“

2. Opportunisten.

Så skrev Lackner, om jeg ikke ville sende ham en attest, der gik ud på, at han aldrig havde været nazist. Russerne krævede det — så kunne han beholde sin stilling som embedsmand i Østtysk-land. Ganske vist var han jo engang medlem af nazipartiet — men enhver, der arbejdede i statens tjeneste, var jo nødt til at gå ind i partiet, medmindre han ville miste sin stilling. Dermed hav-

de han dog ikke forandret, kun maske-ret sit egentlige gammeldags konserva-tive sindelag. Han havde altid hørt til de forsigtige — og disse har jo, som man ved, en stærk tilbøjelighed til op-portunisme — i alle lande, også i Dan-mark!

Nogle år senere bad samme Lackner om en skrivelse, hvori jeg skulle bevid-ne, at han aldrig i sit liv havde været kommunist — for nu var han flygtet til Vest-Tyskland, hvor man afæskede ham ren besked på, hvorfor han havde været medlem i SED, Østtysklands kom-munistparti. Men både som embedsmand og som tidligere medlem af NSDAP var han nødt til at skifte parti for at dulme russernes mistænsksomhed — og de aner-kendte for resten i flæng alle tidligere nazister, bare de udadtil og tydeligt byt-tede parolerne!

3. Vor tids martyr:

Den lovlidige statsborger.

Nej, kommunist havde den gode, kor-rekte, præjssiske Lackner, dette symbol for en trofast og lydige undersåt, aldrig været — han var typen på Bismarck-rigets pædagogiske resultat: manden, der tjener enhver lovlige øvrighed: thi den er jo altid indsat af Gud — jfr. et Luther-ord, som først biskop Dibelius kom til at tvivle på — i sine prædikener mod de kommunistiske magthavere, som han — frejdig og modig — holdt i Øst-berlin!

Hitler kom til magten ikke mindst, fordi der — jfr. et Bismarckord — i Prøjsen fandtes så få folk med „civil-courage“! Prøjserne var statens mario-netter, lydigt legetøj i regissørens snore! Tilbage bliver problemet, hvordan disse opportuniste, der altid skjuler deres sande sindelag for magthaverne, men al-ligevel tjener dem, hvordan de kan be-stå overfor deres egen samvittighed. Idag er de demokrater — og deres føjlighed forklarer de netop ud fra et „demokra-tisk“ livssyn, som de har igennem onde tider — en slags martyr, hvis dåd end-nu venter på anerkendelse; de har lidt psykisk, men ikke fysisk overlast, mener de selv — de var trofaste mod embeds-standens idé som sådan og har reddet noget af det bedste fra tysk tradition igennem tiderne, nemlig korrekthed, ev-nen til at kunne give afkald og være lydige.

Som bibliotekar Schneider, nu leder

Fredericia Byes og Omegns Spare- og Lånekasse

BRYGGERIET

„ODIN

VIBORG

PAN Buslinier

*Forlang vort illustrerede program
for rejser til Østrig og Italien*

VESTERBROGADE 16 - VIBORG
TELF. 1027 - FL. LINIER.

Th. Bentsen

KONFEKTIONSFABRIK

DUMPEN 7 - VIBORG

**RAVNS
TRIKOTAGEFABRIK**
Ringvejen — Viborg

N. WAMMENS EFT.
Skivevej 33 — Viborg

ELECTRIC
K. Jensen & E. Agerkilde
Viborg

THOMAS KOLBECK
Rådg. ingeniør
Gas - vand - sanitet - centralvarme
Tlf. Viborg 525

JENS JENSENS EFTF.

VIN EN GROS

ST. SCT. HANSGADE 1 — VIBORG

V. NØRGAARD NIELSEN

INGENIØR

SKOVGAARDSVEJ 20 — VIBORG

WILLY W. JENSEN A/S
LILLE SCT. HANSGADE 29 — VIBORG

HANDELSBANKEN

VIBORG

BJERRINGBRO PUMPEFABRIK A/S

**BJERRINGBRO KORN- OG
FODERSTOFFORRETNING**

CENTRAALKIOSKEN
Gravene 20 — Viborg

**Vejen Andelsmejeri
og Flødefabrik**

Diplom Is

Vejen

af et større stadsbibliotek, sagde til mig: „Jo, De ved jo selv, at jeg var partimedlem. Da jeg nu gik over til CDU, bebrejdede man mig, hvor hurtigt jeg kunne skifte kulør.“ Han lo. „Typisk tysk, synes De ikke? At man mener, at det kommer ens livsopfattelse ved, hvilket parti man tilslutter sig! I ved det jo bedre i de demokratiske lande — tyskerne skal først lære det: det er ganske snusfornuftigt, hvilket parti jeg giver min stemme — det er nærmest et økonomisk spørgsmål, i hvert fald ikke et spørgsmål, der bunder i verdensanskuelser!

Tænk, hvis embedsmændene hos jer, hver gang der kommer en ny regering, skulle stå til regnskab for, om de måske har stemt på oppositionen! Og netop det kræver man af os. At vi var medlemmer af NSDAP, var for os det samme som hos jeres funktionærer, når de melder sig ind i SPD. Derfor er de jo langtfra marxister — ligeså lidt som vi var nazister!“ „Og lige så lidt som De er kristelig-demokrat nu?“ spurgte jeg. Han svarede uden tøven: „Nej, det har jeg nu nærmest altid været; men under Hitler var vi jo nødt til at gemme dette sindelag — til en bedre tid.“ Hvor godt for os alle og især for Tyskland, at der fandtes den slags martyrer uden glorie, frihedskæmpere, der forstod at vente og bevare deres kostbare liv!

4. Livsløgneren.

Kort efter besøgte jeg Mohr, der nu atter leder et stort bibliotek i Nordtyskland — jeg tøvede lidt med dette gensyn; jeg skammede mig en lille smule på hans vegne. Min tilsynekomst måtte jo minde ham på ubehagelig måde om vore håbløse diskussioner om „førerens“ kvalifikationer og nazismens „filosofi“. Jeg tog dog fejl.

Han var virkelig glad for at se mig igen, og det første, han sagde, var: „De ved jo, jeg har også været forfulgt af Gestapo — allerede dengang, da De endnu var ansat hos mig. Nej, var De ikke klar over det? Nå — så lykkedes det nok for mig at skjule det så godt — og det var man jo nødt til dengang. Det blev nu ikke bedre, efter at De flygtede — men jeg klarede det, selvom det var på et hængende hår. Ellers havde vi måske set hinanden — som emigranter i Danmark.“

Jeg blev tavs — af forundring over

menneskets evne til at spinde en livsløgn og hænge sig behageligt til rette i dette luftige net! Var det ikke synd for manden at ødelægge denne hans terapi? Han fortalte mig om en rejse til de „nordiske“ svenskere og til Italien, hvor han prøvede på at spore goternes kunst — den gamle herreraceteori var nu blegnet til en glødende interesse for den germanske præhistorie.

5. En nytysk type: Kompromisets mand.

I Hannover mødte jeg skolevennen Lackner igen, den mest sympatiske af dem allesammen, typen på den lovlydige prøjsiske embedsmand, nu ansat i vesttysk statstjeneste, familiefader og nogenlunde velsitueret — efter to års omflakken i forskellige flygtningelejre.

Opholdet i Østtyskland havde nærmest virket afklarende på hans antifascistiske sindelag; mere end de „indfødte“ så han faren ved den almindelige velstand i vest som et svind i den religiøse substans, som politisk indifferens og manglende samhørighedsfølelse med dem ovre i øst.

Han var klar over, at der ikke er gjort rent bord med de tidligere nazister og længtes efter en livsholdning i vest, der var ligeså afgjort som den i øst. Mon det var derfor, han konverterede til katolicismen? Af hemmelig længsel efter et ståsted, rettesnor og anvisning fra højeste sted?

I grunden er han jo den samme korrekte, pligtopfyldende præjser, som han altid har været — men det præjsiske idoler er ituslået — og Vesttysklands føderative statsorden må i hans øjne være en uorden, der afføder lede, embedsmandens lede ved et uopryddet skrivebord. Prøjsen hentede sin retfærdiggørelse fra himlen — øvrigheden indsat af Gud — mon Lackner ikke fandt i katolicismen en erstatning for den tabte præjsiske stat?

Jo, kort før russerne kom, havde han tilsluttet sig en modstandsgruppe, der holdt nogle harmløse møder i et profesors hjem — men han havde dog nogle år forinden kategorisk nægtet at modtage flyveblade mod Hitler fra Danmark. Altid forsigtig — og altid lige på rette — ganske vist lovlig sent — tidspunkt på den rigtige side.

Men i sit hjerte, i sit væsen stadig hjemme i forældrenes traditioner, i Bismarck-riget, der jo — trods alt — endnu var „kristeligt“ og „humanistisk“. „Men

jeg kan nok se,“ fortalte han mig ved gensynet, „at der er en brist mellem min nyvundne katolske livsopfattelse og det hjem og den stat, jeg stammer fra: det var jo Bismarck, der førte kirkekamp mod katolikkerne, forfulgte socialdemokraterne og byggede riget op med vold og magt.“

Han sukede: „Det er svært helt og holdent at kassere kære ungdomsidealer — og ligefrem gå ind for det modsatte af, hvad man engang anså for rigtigt. Jeg søger efter et kompromis.“

Mon han ikke alligevel har fundet en ordning at leve på: i grunden er jo alle disse nytyske mennesker antikverede — de ville have opfyldt deres plads i absolutismens tidsalder til punkt og prikke; men desværre, de kom for sent til verden, til en epoke, der kræver afgørelse fra hvert enkelt menneske i hvert øjeblik — og den opgave er de ikke voksen. Ud af det hele bliver der en legering, et forlig, men for ikke at være uretfærdige må vi med det samme spørge: er det anderledes i efterkrigstidens Danmark? Den dag idag kredser vore diskussioner om den ikke opgjorte fortid — „die nicht bewältigte Vergangenheit“.

Lackners ordning er et konglomerat af dele, der ikke organisk, men tilfældigt er samlede til en ydre enhed: han „legerer“ præjsisk og sydtysk ånd til en ny enhed, som foreløbig virker kunstig: indtil da har de to former for „tyskhed“ været som ild og vand. Men nu, efter at flygtningestrømmen har forandret nationens mønster, gror der en ny mennesketype frem, der har rødder både nord og syd for Mainfloden: de kan være katolikker og alligevel sværme for Bismarck... og de kan vedkende sig Luther, uden at fornægte en hemmelig kærlighed til München og Wien.

6. SS-manden, der har gjort op med sin fortid.

Lackner, vandrefuglen fra Berlin, skolekammeraten, ungdomsvennen! Minderne vælter frem: det var jo ham, der en sommeraften havde hentet mig fra smedien i den lille landsby ved Berlin, hvor smedene stod med stiv arm bag gelænderet; det var jo ham, der gjorde en usikker bevægelse hen imod de gæve gutter, en bevægelse, enhver kunne tolke på sin måde — det var ham, den diplomatiske, korrekte jurist, der nu fik mig til at sende en hilsen til brødrene

N. S . Nielsen & Søn

v/ SØREN N. NIELSEN

TØMRERMESTER

ODDER

Gunner Raupach

RAUPACHS GAARD

ODDER

**ODDER
TRÆLASTHANDEL**

Aktieselskab

SVEND BONNESEN
Odder

Aktieselskabet
HADSTEN MØLLE

**ENGELSK BEKLÆDNINGSS
MAGASIN**
Hornslet

**KJELLERUP VÆGT- &
MASKINFABRIK A/S**

FABRIKEN „HJERM“
Kjellerup

KRØLULDSFABRIKKEN „ANGORA“

ODDER

HADS HERREDS SPARE- OG LAANEKASSE
ODDER

BANKEN FOR BRØRUP OG OMEGN
AKTIESELSKAB

AKTIESELSKABET
BANKEN FOR BRÆDSTRUP OG OMEGN

**SØNDERBRO
PRODUKTIONSKOMPAGNI A/S**
Horsens

KNUD JENSEN
Aut. GM forhandler
Holsted

HORSENS DAMPMØLLE
Aktieselskab

VALD. GRAFF
Blikkenslagermester
Holsted st.

LEHMAN DEGNs BOGHANDEL
Horsens

A/S JOHS. SCHOU
Farve- og lakfabrik
Vamdrup

**FR. HOLST
LANDRUGSMASKINER**
Gørding

**VAMDRUP
BOGTRYKKERI**

**CHR. NIELSENS
TØMMERHANDEL**
Gørding

**TØNDER
LANDMANDSBANK A/S**
Filialen i Skærbæk

**Ølgod og omegns
Spare- og Lånekasse**

MEJERIET „U.K.“
Brødstrup

**AXEL HOLST
MASKINFORRETNING**
Holsted

ØLGOD UNGDOMSSKOLE

Fakler — på må og få. Postvæsenet ville nok finde dem, dersom de i det hele taget var i live endnu. Og de fandt dem! Svaret kom dog fra Ruhrgebet — smedien var bombet under krigen, familien flygtet mod vest!

Og en aften stod jeg foran et gråt hus i en af de mange industribyer ved Wupperfloden — over tagene stod tætte skyer af røg fra malmværkerne. Man kunne smage kulstøv og jern på tungen. — Der stod „Fakler“ på døren, jeg ringede på.

Livet er tit mere „kulørt“ end den dårligste roman. En digter ville skamme sig over nu at skulle fortsætte: og hvem åbnede da? Præstens sorthårede datter, smedens kone! Ja, men sådan var det altså. Naturligvis genkendte vi hinanden — endskønt hun i hvert fald havde forandret udseende . . . en forslidt, lidt sjusket kone.

Jeg kom ind i et utroligt fattigt hjem. De havde tre voksne sønner, dejlige friske arbejderdrengene, alle i lære endnu. Det var december, men der var ikke varme i kakkellovnen. Til ære for mig blev der tændt ild. Møblerne var skrabet sammen på auktioner. „Wirtschaftswunder!“ Konen lo hånsk. „Der findes megen skjult fattigdom i Tyskland“ — men, for resten, hun syntes ikke, at de selv levede fattigt, selvom de aldrig spiste smør eller tillod sig at drikke „ægte“ kaffe.

Så kom manden — han lignede sig selv — frisk, kraftig, ærlig, lidt troskyldig. „Jeg kender jo din historie“, sagde manden, der nu arbejdede i en maskinfabrik, „og jeg tror, at vi begge er blevet forfordelt af livet, fordi vi var sandhedssøgere: du var i spjældet, mens jeg var i partiet som SS-mand — nu har du det godt, mens jeg må bøde for min fejl med fattigdom. De har efter krigen holdt mig indespærret en tid, jeg fik ingen godtgørelse for det, jeg mistede i øst, men jeg begynder nu på en frisk igen. Jeg har indset min fejl. Jeg lod mig vildlede af Hitler-propaganda, og ude på landet anede vi jo intet om gaskamre, k-z-lejre og jødeforfølgelser. Senere i Polen gik det op for mig: da var det for sent at trække mig ud af det hele. Men mine drenge har jeg opdraget til selv at tage stilling til alt: de er demokrater. Ærlig talt, jeg er det stadig ikke. Fler-tallet: det er de dumme“.

(Fortsættes).

HYLDEST OG TAK TIL FORMANDEN FOR FÆLLESUDVALGET

Ved en sammenkomst torsdag den 13. april overrakte „Fællesudvalget for Danmarks politiske Fanger“ udvalgets formand, statsautoriseret revisor H. C. Steen Hansen et smukt sølvfad som erindring om arbejdet i udvalget og som en tak.

I sølvfadet var indgraveret navnene på udvalgets medlemmer. På fadet lå ved overrækkelsen en check på 10.000 kr. Det var det beløb, der var indkommet til delvis dækning af Steen Hansens udgifter ved arbejdet med erstatningssagens gennemførelse.

Under samværet havde hver enkelt af udvalgets medlemmer ordet for at takke og hylde Steen Hansen, der selv til sidst, stærkt bevæget, takkede for påskønnelsen.

Til udvalgets sekretær, Henning Kornbeck, overrakte en gæstebog.

DE ERHVERVSHÆMMEDE

Foreningen af erhvervshæmmede fra besættelsestiden holdt generalforsamling onsdag den 12. april i Admiral Gjeddes Gård.

Til dirigent valgtes Harald Nielsen. Formanden, maskinarbejder Børge Emil Pedersen, aflagde beretning, hvoraf fremgik, at man for tiden har 75 sager inde ved Direktoratet for Ulykkesforsikring. Samarbejdet mellem Direktoratet og Socialministeriet forløber udmærket.

Varmemester Hans Pedersen fremlagde det reviderede regnskab.

Det var foreningens korteste, men også mest vellykkede generalforsamling.

Pigtrådsstolper fra Neuengamme til Danmark.

Under besøget i Neuengamme sidste år lagde nogle danskere mærke til, at et stort antal cementstolper, beregnet til afspærring af lejrområdet, endnu befandt sig i lejren.

Man fik den tanke, at et antal burde bringes til Danmark og finde en plads på et dansk museum. Det var jo disse stolper med strømførende pigtråd, der skilte de to verdener fra hinanden: Lejren og friheden udenfor.

Frihedsmuseet har gennem sin direktør, Aage Roussel, udtrykt sympati for tanken, og der er derfor fra Fællesudvalget og Neuengamme-komiteén afsendt en opfordring til det danske generalkonsulat i Hamborg om at udvirke tilladelse til, at et antal Neuengamme-cementstolper føres til Danmark, hvor de under en eller anden form vil indgå i Frihedsmuseets samlinger.

Dachau-Klubben

29. APRIL — DACHAULEJRENS BEFRIESES DAG

Da den i år falder på en lørdag, har de fleste kammerater med pårørende lejlighed til at opleve den ejendommelige stemning, det er at stå foran mindstøtten med offer-skålens blafrende ild som kontrast til tussmørket og lade tankerne gå tilbage til Dachau og de kammerater, som ikke er mere. Pastor Kai Lænkholm holder mindetalen.

Efter mindehøjtideligheden spadserer vi til Admiral Gjeddes Gård, hvor der fremvises en aktuel film fra Congo. Senere er der fælles kaffebord med luksuskringle til de sædvanlige billige Dachau-priser.

Venlig hilsen

BESTYRELSEN.

Generalforsamling.

Dachau-Klubbens generalforsamling havde god tilslutning. Bestyrer Axel Dilling valgtes til dirigent. Formanden, Svend Busk, aflagde beretning. Til næstformand valgtes Erik Beermann og til sekretær valgtes Henning Pillehave.

BRØRUP SPAREKASSE

ESBJERG KOMMUNE

**Frøs Herreds
Sparekasse
Gram**

RØDDING ANDELSMEJERI
RØDDING - SØNDERJYLLAND

GRAM PØLSEFABRIK

GRAM
Tæppefabrik A/S

BREDE SOGNS SPARE- OG LAANEKASSE
BREDEBRO

L. NIELSEN JEPSEN
Tømmerhandel
Bredebro

**LØGUMKLOSTER OG OMEGNS
CENTRALVASKERI**

L. JEPSEN
Sanitær- & varmeanlæg
Bredebro

L. JOHANNSENS EFTF.
v/ Børge Nielsen
Handelsgartner — Løgumkloster

„AMARYLIS“
A. HANSEN, handelsgartner
Gram

**SPARE- OG LAANEKASSEN
FOR SKÆRBÆK OG OMEGN**

**TØFTLUND
TRÆLASHANDEL A/S**

H. CHRISTENSEN
Aut. el-installatør
Skærbæk

JES MADSEN
Konditori & café
Slotsvej 45 — Gram

**RØDDING
TØMMERHANDEL**

IVER BOLDT
Skærbæk

Gestapofangerne

Befrielsesaftenen på Strøget.

Den 4. maj indbydes til en højtidelighed ved den ukendte k-z-fanges mindesøjle ved Helligåndskirken. Der begyndes kl. 20,15, og provst Poul Holm, tidligere Frøslev, taler.

Landsstævnet i Sønderjylland.

Landsstævnet holdes i år i Sønderjylland i dagene 3., 4. og 5. juni. Man mødes på Als Husholdningsskole lørdag aften, hvor indkvarteringen sker på det vandrehjem, der er tilknyttet skolen. Der bliver sønderjysk aften.

Søndag formiddag køres gennem Sønderborg til Dybbøl og derfra til Gråsten, hvor der bliver ophold ved mindemuren for oberst Paludan-Müller.

I Kruså bliver der en højtidelighed ved Bernadottestatuen, hvorefter der spises frokost. Turen går videre til Frøslev. På Als Husholdningsskole spises der middag.

Om mandagen bliver der besøg på Danfoss-eventyrfabrikken på Als.

Udgifterne bliver 40 kr. plus rejser.

Dagbogsblade

1/2.

Regeringen lover støtte til besættelsestidens historikere.

Folketingets 1. behandling i går af De Uafhængiges forslag om nedsættelse af en kommission af dommere og historikere til undersøgelse af visse forhold under den tyske besættelse, og til vurdering af Den parlamentariske kommissions virksomhed formede sig som en fortsættelse af debatten forrige tirsdag om likvideringer og likvideringsplaner.

Justitsminister Hækkerup afviste forslaget som upåkrævet og utilstrækkeligt begrundet. Der er intet fundet og ingen nye oplysninger fremkommet, som berettiger, at der gøres ansvar gældende mod nogen. Den videre belysning af besættelsestiden bliver nu historikernes sag, sagde justitsministeren, og regeringen er villig til at støtte historikernes arbejde, både økonomisk og ved at give dem den bedst mulige adgang til kildemateriale.

Forslagsstillernes ordfører, Iver Poulsen, understregede, at man ikke ønskede at se hoveder på fæde og ej heller var

hævngherrige mod enkeltpersoner eller grupper, men at man alene ønskede den klarhed over besættelsen, som burde have været tilvejebragt for flere år siden.

I nogle replicerende bemærkninger fastslog justitsministeren, at det foreliggende forslag betød indfrielse af et valgløfte, men at kritikken af Den parlamentariske kommission skød langt over målet.

14/3.

Viktor Opressnig fra Linz i Østrig, fhv. k-z-fange i Gusen, oplyste i går i Ansbach i processen mod kommandanten Karl Chmielewski, at da man engang skulle rense en barak for utøj ved hjælp af gas, dræbtes 136 russere, deriblandt en 10-årig dreng, ved samme lejlighed. Manden, der udførte drabet, er en fri mand og bor i Linz.

400.000 revaluerings-kroner.

Revalueringen af den tyske mark griber ind i langt flere forhold, end man sådan lige med det samme gjorde sig klart.

For erstatningsbeløbet fra den vesttyske regering til danske k-z-fanger betyder markopkrivningen således, at beløbet forhøjes med 400.000 kr. Af hele beløbet henstår nemlig endnu 5 mill. kr., og disse penge er på een nat blevet 400.000 kr. mere værd i danske penge.

Beløbet vil blive anvendt til at forøge rådighedsbeløbet på 2½ mill. kr., der fordeles til »særlige tilfælde«.

23/3.

Fik sømmet krucifiks fast på brystet!

I retssagen mod den tidligere lejrleder Chmielewski, der er anklaget for mord i 297 tilfælde og nu står for domstolen i Ansbach, blev der berettet om en bestialske hændelse i koncentrationslejren Gusen.

Vidnet Hans Heide fra Dortmund fortalte om, hvorledes Chmielewski en dag havde fundet et krucifiks med en kæde hos en ældre polsk præst. Da han spurgte ham, om denne ville beholde krucifikset, svarede præsten naturligtvis ja. Chmielewski havde derpå sagt: »Godt, lad ham beholde korset, men kæden skal afleveres«. Derefter havde en SS-mand sømmet korset fast på præstens bryst!

En polsk vidne meddelte i retten i går efter sine dagbogs-optegnelser over 100 forskellige døds måder, som den anklagede havde benyttet ved mord på fangerne. Han havde bl. a. dræbt fanger ved lange bade i iskoldt vand, druknet dem i latriner, korsfæstet dem på væggene i lejr-køkkenet, frosset dem ihjel i kølevogne eller gasdræbt dem ved hjælp af slanger fra en bils udstødningsrør.

2/4.

Eftersøgte SS-ledere.

I anledning af den forestående Eichmann-proces i Jerusalem oplyser det tyske justitskontor for efterforskning af

krigsforbrydelser, at af de 25 prominente SS-mænd, der eftersøges for delagtighed i Eichmann-planen om en »endelig løsning på jødespørgsmålet«, er 16 med sikkerhed døde, deriblandt Eichmanns overordnede, gestapochefen Heinrich Müller. Seks af de 16 begik selvmord, og én blev henrettet i Polen.

12/4.

I løbet af tre år omkom 11.000 mennesker.

Lejrchefen i koncentrationslejren Gusen i tre krigsår, den tidligere SS-officer Karl Chmielewski blev i går ved nævningedomstolen i Ansbach fundet skyldig i 282 mord på koncentrationslejr-fanger og idømt fængsel på livstid.

Hans medanklagede, den mange gange for kriminelle forseelser straffede Walter Junge blev frikendt for meddelagtighed i mordene.

Processen mod Chmielewski har stået på i to måneder, og godt 100 vidner fra hele Tyskland og fra Østrig og Polen har i retten afgivet forklaring om de gruopvækkende tilstande i Gusen-lejren under Chmielewskis tre-årige regime.

Den offentlige anklager, dr. Gerhard Grethlein, understregede, at anklageskriftet kun omfattede en brøkdel af de forbrydelser, som den tidligere SS-kaptajn har gjort sig skyldig i. Mens han var chef for Gusen-lejren blev 11.000 mennesker enten myrdet, eller de omkom af sult og afkræftelse.

Den nu 56 år gamle Chmielewski dukkede kort efter Hitler-styrets sammenbrud under falsk navn op i Ansbach, hvor han ernærede sig som kaninfarmer.

Da der i 1954 tilsikredes personer, som efter sammenbruddet var gået under jorden, straffrihed for at have antaget et falsk navn, meldte Chmielewski sig til myndighederne, men fortiede sin fortid som lejrchef, lige så lidt som han oplyste noget om, at han havde gjort sig skyldig i bigami.

Da der blev rejst sag mod ham for bigami, kom myndighederne efterhånden på sporet af Chmielewskis fortid som SS-officer og lejrchef.

Den 54-årige medanklagede Walter Junge blev anbragt i Gusen-lejren som vane-forbryder og avancerede til blokchef, i hvilken egenskab han blev et villigt redskab for Chmielewski. Nævningene fandt imidlertid, at han ikke kunne kendes skyldig i meddelagtighed i de mord, Chmielewski var anklaget for.

15/4.

SS'er tilstår ordre til 2000 mord.

Den tidligere SS-politichef i Neu-Sanders i Polen under krigen, Heinrich Hamann, menes at have tilstået at have givet ordre til nedskydning af 2000 jødiske mænd, kvinder og børn i Neu-Sanders koncentrationslejren. Videre skal han have tilstået at have foranlediget deportation af omkring 14.000 personer fra byens Ghetto til de nazistiske udryddelseslejre.

BØGER

Vilh. la Cour — en stridsmand.

Vilh. la Cour: Vejs Ende. Træk fra min manddoms afsluttende kampår. Haases forlag, 1959. 260 sider. Kr. 24,75.

Dr. phil. Vilh. la Cour.

Når man i 1960-ernes begyndelse sidder stiltfærdigt og mindes, hvad det egentligt var, der skete i besættelsesårene, er der for mig en enkelt kendsgerning, jeg aldrig bliver færdig med, og som ganske givet fremover vil interessere historikere og andre: At det virkelig lykkedes folket at rejse en sådan modstand mod alt, hvad der havde magt og indflydelse her hjemme — regering, rigsdag, presse, radio, administration i stat og kommune og politi, for lige at nævne de vigtigste magthavere, — at regeringen omsider den 28. august 1943, klemte som en lus mellem 2 negle, sagde det NEJ, som førte til »norske tilstande«. Regeringens had til modstandsbevægelsen fik sit klassiske udtryk i Alsing-Andersens herostratisk berømte udtalelse af 2. september 1943. I 1945 høstede det danske folk belønningen for at have taget Danmarks skæbne i sin egen hånd: Danmark blev anerkendt som allieret og undgik derved den skæbne, som blev Tyskland, Østrig og andre til del.

De toneangivende havde ikke drømt om, at vi kunne blive udsat for tysk besættelse, og om muligt endnu mindre, at befolkningen havde så stærke følelser og efterhånden også så stærk en vilje, at man hellere ville lide eller endog dø med ære fremfor at leve i materiel velvære under tysk besættelse.

Helt fra den 9. april, før de fleste end-

nu havde sundet sig på, hvad der egentlig var sket, var der landsmænd, som var ganske klar over, at nu måtte der gøres noget alvorligt og effektivt, for at det danske folk ikke skulle miste sin sjæl. I en sådan uventet situation har historikeren sin særlige opgave. Han har horisonten, kender historiens lange linier og kan derfor lettere end vi andre sætte det, der sker, ind i sin rette sammenhæng. Det var en uvurderlig lykke for Danmark, at vi havde Vilhelm la Cour, historikeren, stridsmanden og den fremragende kender af forholdet mellem dansk og tysk både nord og syd for grænsen. Hans navn kommer i aller første række, når man skal nævne dem, der i ganske særlig grad øvede dåd i de to første, meget vanskelige trediedele af besættelsesårene, d.v.s. indtil bruddet i august 1943. Og han fik da også snart regeringens »kærlighed« at føle: Forbud, anholdelser, fængslinger, afsked fra sin stilling, domme og udlevering til tyskerne! For et par år siden udsendte han sine erindrings 4. bind, omfattende 1940—50; og det er bestemt ikke kedelig læsning, selv om nogle af emnerne også er berørt i tidligere skrifter. Her er stof for det nulevende slægtled og for fremtidens historikere, ikke blot for de 5 lange år, men også for 1945—50, da la Cour af hele sin kraft arbejdede på, at det tyske åg, vi nu var blevet fri for, også skulle forsvinde syd for grænsen, så at vore landsmænd dér kunne få national frihed, sønderjyder, hvis eneste »forbrydelse« var den, at de ved fejl og frygt fra Danmarks side var skilt fra os. Det synes, som om vi skal afvente resultatet af en tredje verdenskrig, før det spørgsmål finder sin endelige løsning.

Bogens kostelige højdepunkt — og måske også højdepunktet i forfatterens liv — er hans samtale i april 1943 med den rigsbefuldsmægtige, Dr. Werner Best. Det var Dr. Best, som tog initiativet til mødet, som la Cour imidlertid også selv ønskede for om muligt at blive fri for »denne idiotiske internering«, han da var undergivet. Ole Chievitz havde 3 dage før haft sin bekendte samtale med tyskeren og gav nu la Cour flere gode råd om, hvorledes han skulle optræde. Men alt det glemte la Cour hurtigt; thi trods Dr. Best's utvivlsomme intelligens og dygtighed lykkedes det la Cour som den erfarne lærer at køre helt rundt med manden, som i la Cours øjne lignede »en stor gymnasiast, der havde været oversidder et par år og derfor ville blive sent student.« Er der nogen, som tvivler på, at ånd og kundskab er magt, endda en meget stærk magt, bør man læse det fyldige referat af den samtale! Og alle danske bør føle glæde og taknemlighed, når man mindes la Cours indsats under besættelsen!

R. PRYTZ.

Olav Holst: Flygtende tid. Digt-samling. 48 sider. Udgivet i kommission hos Løsekrugs boghandel, Jagtvej 59, København N. Pris 7,50 kr.

Det er en kendt og skattet medarbejder ved bladet „Pigtråd“, der her har samlet en række digte og udgivet dem i bogform.

Det er blevet både en smuk bog, og en bog af virkelig værdi. De 12 første digte er viet almene motiver, spændende fra „København forår“ til „Katte og kvinder“. Sidste halvdel hedder „Pigtråd“. Titlen skyldes dog næppe, at forfatteren har villet hylde vort blads navn, men snarere, at han i ordet finder et udtryk, der for den danske ex-fange siger det egentlige, når det skal siges kort.

Karakteristisk for Olav Holst er det således, at digtet til den 29. aug. 1943 bliver en hyldest til Hamlet-prins af Danmark. Digtet til muselmanden viser, hvordan et digterisk sind gennem indfølelse kan tolke tanker og følelser hos denne egenartede form for en helt.

I Dachau er der hjemlængsel, hjemve og nattetanker, og den egentlige frihedsfølelse bryder frem — ikke den 4. maj — men natten mellem den 20. og 21. april i skoven ved Friederichsruhe. Tankerne går til Folke Bernadotte i digtene „Tak“ og „Folke Bernadotte“. Slutningsdigtet hedder Dachau, og vi er enige med digteren, når han til sidst siger: Dachau — Helvedets forgård — må aldrig opstå påny.

Digtene er båret af stor naturlighed, evne til fabulering og betydelig evne til at mestre sproget.

JOHS. FOSMARK.

**Kammeraternes Hjælpefond
er de raske
kammeraters hilsen
til de syge**